

Acésta fôia ese
cate 3 côle pe luna
si costa 2 fiorini v. a.
pentru membrii aso-
ciatiunei, éra pentru
nemembrii 3 fr.
Pentru strainatale
10 franci cu porto
postei.

TRANSILVANI'A.

Fôia Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana
si cultur'a poporului romanu.

Abonamentul se
face numai pe' cate
1 anu intregu.
Se abonéza la Comi-
tetulu asociatiunei in
Sibiu, séu prin posta
séu prin domni' co-
lectoru.

Nr. 10.

Brasiovu 15. Maiu 1870.

Anulu III.

Fragmente din istori'a lui Ioanu Bethlen.

Preamblu.

Dela an. 1526 pana la 1711 aristocrati'a si patriatiatul Transilvaniei au fostu tojdeuna desbinate in duce partite, un'a nemtiesca si alta turcesca. Domni'a partitei nemtiesci a fostu din tempu in tempu numai efemera, provisoria; partit'a turcesca a fostu de regula predominatoria pana catra finea domniei lui Mich. Apaffi. Cumu a caditu si cumu mai tardiu s'a nimicitu partit'a turcesca, cumu ajunse patri'a nostra la magna charta, ce se numesce diplom'a Leopoldina din an. 1691, acesta fu in anulu trecutulu obiectulu lecturii nostre in acésta fôia, inse numai pe celu din urma periodu, adeca numai dela an. 1661 pana la 1711. Dara cine se se póta indetula, fia macaru si numai pe acestu periodu, cu datele culesse dintr'unu singuru cronicariu, numesca-se acela macaru si Cserei? Spre a cunosce unu periodu asia bogatu de evenimente in totu respectulu deciderie de sortea nostra, se cere neasemenatu mai multu, se cere adeca atatu de multu, pre catu noi din parte-ne suntemu siguri, ca nu vomu putea impartasi lectoriloru nostrii in acestu spatiu angustu alu unei foitii, care ese numai de cate duce-ori pe luna. Si cu tote aceste locuitorii Transilvaniei de orice nationalitate si partita, cati pretendu unu dreptu la patriotismulu rationabile, trebue se simtia marea necesitate de a studié din istori'a patriei nostre catu se póte mai bine celu puçinu acestu periodu, carele in istori'a nostra se póte numi cu totu dreptulu unu periodu alu catastrofelor. Acestu studiu inse nu se póte castiga, fara a cunosce inca unele din funtanele mai limpedi, din care 'si scotu istoricii datele si rationamentele loru atunci, candu voiescu se scrie dupa unu metodu pragmaticu. La noi cunosceru funtaneloru este cu atatu mai necesaria, cu catu prea multe din acelea au fostu séu retacute cu totulu, séu inca citate reu, deca nu tocma si falsificate. Aceia carii au cititu istori'a patriei nostre scrisa camu dela inceputulu acestui secolu incóce in limbele latin'a, german'a si unghuresca, se voru convinge usioru despre adeverulu asertiunei nostre.

Din acestea si din alte cause, care sunt aprópe de mintea omului, ne-amu propusu a scóte pentru acestu anu date istorice din acea parte a istoriei lui Ioanu Bethlen, pe care Alexius Horányi, fostu professoru de istoria, o a publicatu la a. 1782 in Vien'a.

Acésta parte a istoriei lui Ioanu Bethlen coprinde tempulu dintre an. 1663 pana la 1673, in care anu cronicariulu Cserei amblá inca in camasia lunga*), prin urmare cele scrise de elu din tempulu lui Apaffi, pana candu apucase in curtea lui Mich. Teleki, sunt culesse numai din audite, dela tata-seu si dela alti be-trani; candu din contra I. Bethlen, vechiulu boieru, magnatulu inzestratu cu scientie, consiliariulu si cancelariulu tieru, tocma in acelu tempu ia parte activa si adesea decideria la tote afacerile politice si bellice ale tieru; in manile lui intra cele mai multe acte de statu; elu din acelea intretiese unu numeru considerabile in istori'a sa, care in textulu originale, care in traductiune; elu cunosce secretele partiteloru, chiaru si ale familiiloru; asia numai informati bine dupa Ioanu Bethlen potemu trece la scrierile fiului seu Nicolae Bethlen, in catu acelea in partea din urma inca se ocupa cu istori'a tempului seu, pana candu ajunse in captivitate la Vien'a**).

Escerptele nostre dupa Ioanu Bethlen voru fi mai scurte decatu cele impartasite dupa Cserei. Lucrarea adeca ne va fi mai usiora, in catu acestu istoricu nu amesteca atata cronica straina, neci atatea afaceri strinsu familiare ca celalaltu, va fi inse in mai multe parti destulu de urtiosa, in catu adeca vomu avea a face cu unu stilu latinescu greoiu si cu multe nenumarabili de erori tipografice, acumulate in acésta editiune in numeru, precumu nu se mai vede airea, decatu póte numai in unele carti si diaria romanesci din dilele nostre. Intr'aceea ne place a spera, ca informatiunile istorice, pe care le vomu scóte din acésta parte a istoriei lui Ioanu Bethlen, ne voru fi una desdaunare corespundietoria fatigeloru nostre, mai alesu deca le vomu insoçi pe aici colea si de cate unele adnotatiuni si reflexiuni proprie, cu scopu de a inlesni intielegerea lucrului pentru aceia, carii nu se voru fi ocupatu pana aci cu istori'a Transilvaniei.

Din partea I.

An. 1663. Cuciugh Memhet pasi'a, carele desecase patri'a cu nenumarate impilari si predi, in Aug.

*) Mich. Cserei se nascuse in 21. Octobru 1668, precumu arata elu insusi la pag. 37 a cronice sale.

**) Grof Bethlen Miklos Önéletleirása. Kiadta Szalai László. Pest 1858 tom. I., 1860 tom. II. Acestu Nic. Bethlen, fiu alu lui Ioanu si nepotu alu istoriculu si cancelariulu Lupulu Bethlen, s'a nascutu in 1. Sept. 1642, precumu amu vediutu in biografi'a lui.

1663 eși de aici în Ungari'a preste tóta asteptarea locuitorilor, pentrucá se apere fortarétia dela Oradea mare și alte locuri fortificate. Atunci principele Mich. Apaffi temenduse fórté, cá nu cumuva garnisónele imperatului Romaniloru asediate priu unele fortaretie, punenduse din nou în misticare ostila, se dea lui Cucigh ocașiune de a se reintórcé érási; a trimisu pe secretariulu seu anume Franciscu Lugosi în legatiune la comandantele imperatescu din Clusiu, anume Hector a Brazen, pentrucá se'lu róge de unu armistitiu onorificu, cá asia barbarului se nu i se dea ocașiune nóua de a reintra în Transilvani'a*). Fiinducá inse Pórt'a otomana poruncise lui Apaffi, cá se stea preparatu de bataia cu tóta puterea tiei, éra de alta parte voiá și principele se afle, pana în cátu se supune boierimea porunciloru lui, a conchiamatu pre toti nobilii sub arme; éra apoi pentrucá se petrunde fain'a (la turci), cá Apaffi se afla în castre cu tóta armat'a sa, a luatú dispositiuni, cá câte trei mii de ostasi se fia necurmatu sub arme, éra ceilalti fusera dimisi pe la casele lor. Totu-odata se conchiamà sí diet'a pe Septembre la Murasiu-Osiorheiu.

În modulu acesta credea principele Apaffi și boierii, cá dupace tíer'a fusese sbuciumata sí aruncata de valuri siepte ani întregi, acumu va mai ajunge sí la unu feliu de respiriu, pre candu éca cá dela marea veziru Amhet-pasi'a**) vinu doi delegati ai sei la castelulu Ernotu, cu scrisóre catra principele Apaffi. Acea scrisóre Ioanu Bethlen o are tradusa din turcesce în latinesce, éra coprinsulu ei era, cá principele Apaffi se se scóle indata sí se mérga în castrele turcesci din Ungari'a, pentrucá m. veziru se'lu prochiame de rege alu Ungariei sub protectiunea sultanului. Pe atunci m. veziru Amhet batea Cetatea nóua (Arx nova, Érsek-Ujvár). Cei doi ablegati ag'a Muharim sí Alga era insarcinati a spune lui Apaffi mai multe prin graiu.

Acésta scire cu totulu neasteptata, în locu de a produce vreo placere, a latitu în famili'a principelui, cá si între consiliari sí în tóta aristocrati'a tiei grija sí spaima atátu de mare, în cátu Bethlen dice, cá condeifulu lui nu e în stare a descrie acea teróre sí tóte câte le audí sí vedíu elu în acelea díle. Cu cátu ablegatii turcesci urgitá mai multu curend'a plecare a principelui, cu atátu soci'a sa An'a Bornemis'a plangea mai amaru sí strigá, cá ea va remanea veduva cu uniculu prunculetiu ce avea. Dintre ómenii curtei sí dintre boierii mai morti de frica (pene exsangves facti), neci unulu nu voiá se purcéda cu prin-

*) Lectoriulu va binevoi a reflecta aici sí a'si aduce acestea date elu însusi în legamente cu câteva antecedentie. Turcii pusesera de principe alu tiei pe Mich. Apaffi, sí asia una parte de ostire turcesca petrecea în tíera. Nemtii venisera cu Ioanu Kemény, cá se'i ajute lui la tron. Kemény cadíu, nemtii inse ocupara Clusiuulu și alte câteva locuri fortificate. Asia Transilvani'a în anii dintai ai domniei lui Apaffi era ocupata sí de turci, sí de nemti, se întielege, cá de fiacare pre cátu ajungea.

**) Bethlen ilu numesce candu Amhet, candu Ahmet.

cipele, ci unii din ei se prefacea atátu de morbosii, în cátu jacea în asternutu, cá sí cumu aru trage de mórte (jacebant în lectis moribundi quasi), éra altii mintia totu feliulu de lucruri, numai cá se scape de acea caletorie; era érási multi, carii se temea fórté, cá de 'i va apuca turculu în castrele sale, curendu le va rateza capulu, din cauza cá elu îi scíá de partisanii ai casei austriace; asia unii cá acestia mai bucurosi voira se ésa în ecsiliu, lipsinduse de patria, decátu se se dea pe man'a turciloru. Mai în scurtu, plansete, bocete, escuse de totu feliulu se audia din tóte partile*).

În vér'a aceluasi anu 1663 se incepe sí cunoscut'a intriga escata între Mich. Apaffi sí între Gav. Haller, carele cu unu anu sí diumatate înainte fusese trimisu la pórt'a în calitate de agentu alu Transilvaniei (Capu-Chehaiá). Acea intriga costà pe Haller víeti'a, precumu se va vedea mai la vale. De sí casulu tragicu alu lui Gav. Haller e de valóre istorica sí e fórté interesantu, noi totusi nu'lu vomu reproduce aici dupa Ioanu Bethlen din cuventu în cuventu, din cauza cá de sí acestu Bethlen fusese de fatia, candu între altii, Ioanu Batzo spunea principelui Apaffi cele audíte dela greculu Panaiotu, dragomanulu Pórtéi otomane, cá adeca sultanulu sí marele veziru, cumu sí alti turci mari fiendu neindestulati cu gubernulu lui Apaffi, aru voi se numésca pe altulu sí anume pe G. Haller, totusi Bethlen se indoiesce fórté multu despre adeverulu cuventelorú lui Batzo. Mai departe Ioanu Bethlen cunósce cu de-ameruntulu sí conversatiunea secreta a lui Haller cu adiunctulu seu, anume Ladislau Ballo, avuta în cestiunea tronului; elu ne pastrà sí epistol'a lui Gav. Haller adresata principelui Apaffi din castrele turcesci dela Strigonu (Gran) în 28. Aug. 1663. În acea epistola Haller descopere lui Apaffi cu multa sinceritate sí candóre totu planulu turciloru de a'lu resturna pe densulu. Apaffi spaimantatu, sí acumu plinu de prepusu în contra lui Haller, trimite curendu pe Valentinu Szilvási cu multe daruri la turci, pentrucá se afle chiaru dela ei, déca în adeveru ei voiescu se puna pe Haller principe, séu cá Haller ambla dupa domnia, séu sí un'a sí alt'a. Turcii, adeca curtenii sultanului sí ai marelui veziru sí unii pasiali, séu cumu amu díce în limbagiulu modernu, ómenii din camarilla, primescu darurile, apoi inse jura pe atotu-potentele Allah sí pe profetulu Mohometu, cá ei nu sciu nimicu de neci unu feliu de machinatiune a lui Haller spre a castiga tronulu Transilvaniei; prin urmare camarilla turcesca marturisí de innocentia lui. Judecandu dupa acestea impregiurari, lui Ioanu Bethlen i se pare, cá Mich. Apaffi este nevinovatu de sangele lui Haller. Într'a-

*) Acestea sí asemenea scene, pe care le descriu istoricii transilvani din epoc'a lui Mich. Apaffi, inca merita cea mai de aprópe a nóstra luare-amente, pentrucá din unele cá acestea se cunósce mai bine, la ce decadentia sí cumu amu díce, falimentu moralu ajunsese patriotismulu sí curagiulu aristocratiei sí alu patriatului transilvanu în epoc'a lui Mich. Apaffi.

ceea din cercetarile mai n oue a esitu la lumina, c a lui Gavr. Haller i s'a taiatu capulu din porunc'a marelui veziru, cu scirea si cu invoirea secreta a lui M. Apaffi si a cumnatu-seu Dion. B nffi, cunoscutu in istoria de omu f rte orgoliosu si rapitoriu. Deci acela care voiesce se cun sca mai de apr pe capetulu tragicu alu lui Gavr. Haller, se cit sca biografia lui la Alecsandru Szil gyi „Martiri din istoria Ungariei*.” Una impregiurare mai remase inca totu neexplicata pana acf. Gavr. Haller fusese trimisu in calitate de agentu alu Transilvaniei mai antaiu numai la Ali-pasia in cetatea Temisioriei, si numai in modu provisoriu, pe unu tempu mai scurtu; cu t te acestea apucandu'lu turcii in midiuloculu loru, nu'lu mai lasara de acolo, ci sub preteste inventate de ei ilu tienura intr'unu felu de arestu onorificu,  ra dupa ce se decise c  turcii se inc pa bataia noua cu nemtii, Ali lu  pe Haller cu sine la Belgradulu Serbiei, unde se afl  marele veziru,  ra de acolo ilu luara cu ei la Ungaria.

Se ne reint rcemu la caletoria principelui Mich. Apaffi, asia precumu o aflamu la Ioanu Bethlen. Dupa ce se determin  cu mare greutate si agitatu de frica si sperantia, c  se caletor sca in castrele turciloru, asiedia mai antaiu un'a regentia de trei insi, carii era Stefanu Petki, Pav. B ldi si Andreiu Fleischer, comitele natiunei sasesci. La loculu acesta I. Bethlen afla cu cale a informa pe lectori despre starea si spiritulu ce domnia mai alesu in aristocrati'a transilvana pe tempulu acelei caletorii a principelui. Caracteristic'a principala a starei de atunci este dupa acestu scriitoriu: rapacitatea cea mai infama, incuragiata de moletatea principelui, care promitea la toti, d  totu, pentru merite si demerite fara alegere, in c tu tocma si averile statului (Bona fiscalia) incepuse ale darui la c ti trasi-impinsi,  ra tesaurulu tierei era desecatu intru at ta, in c tu neci pu in'a ostasime regulata nu'si mai putea lua simbria sa, din care cauza apoi esindu pe la sate inpil  si maltrat  cumplitu pe poporulu tieranu. Totu pe tempulu lui Apaffi se inmultisera denunciantii f rte tare, in c tu neci-unu omu de on re si de caracteru nu mai era siguru de spionagiulu loru. Intre denuncianti celu mai blastematu si afurisitu era unu negociatoriu, anume Mich. Csepregi, care se sciuse insinua la familiile fruntasie si la curte, dupa aceea lu  parte in legatiuni turcesci cu Bal , Haller, Szilv si, cu acestu din urma inse fiindu la drumu se bat  nebunesce,  ra dupa ce se reint rsera in ti ra, Csepregi dede la curte denunciatiuni facute in scrisu, prin care innegrea si infer  cumplitu mai alesu pe Gavr. Haller si pe Ioanu Bethlen. Despre acei duoi consiliari a d su Csepregi catra prin-

*) V rtanuk a Magyar t rt n t b l. T rt n ti tanulm nyok. Irta Szil gyi S ndor. Pest, 1867. Totu in  c sta carte vei afla si descrierea interesanta a perirei lui Dionisiu B nffi, alu carui capu a caditu in prins rea dela Bethl nu in 18. Dec. 1667 taiatu de man'a unui tieganu biatu, pusu de Lad. Cs ki, care fusese ecsecutoriulu sententiei „Statuum et ordinum.”

cipele: Marii'a ta, se'ti aduci amente de cuventele mele: Acesti duoi au omoritu pe trei principi (pe R koczi II., Barsai, Kem ny),  ra acumu au venitu c  se om re si pe alu patrulea. Csepregi avea mania mare mai virtosu asupra cancelariului Bethlen, despre care scrisese si lui Georgie Gil nyi, carele inca era cumnafu cu Apaffi, pentruc  si elu tienea in casatoria pe un'a din sororile d mnei. Gil nyi d  acelu pasquilu principelui,  ra acesta fu asta-data at tu de lealu, in c tu ilu arat  lui Ioanu Bethlen si'lu las , c  se cit sca totu coprinsulu lui. Bethlen apucandu acea scrisore, intra cu ea in dieta si o da protonotariului Martinu S rpataki, pentruc  se o cit sca in audiulu tuturoru, dupa aceea luandu cuventulu, ataca pe Csepregi aspru, numindu'lu intrigantu, mintiuos, denunciantu s. a., in fine cere darea lui in judecata.

Dupa acestea Mich. Apaffi pl ca abia la drumu, inso itu numai de vice-maresialulu curtei Stefanu Nal tzi si de Mateiu Balog,  ra intr'aceea diet'a remase deschisa si in activitate la Ernotu. Ioanu Bethlen descopere la loculu acesta frica mare asupra caletoriei principelui Apaffi,  ra acea frica a sa e intemeiata mai multu pe „minunile,” care s'aru fi aratatu si in acelu anu si anume minunea din 8. Sept. 1663 intemplata la St. Nicolae in Ciucu (Csik-Szt.-Miklos), adeca pe la trei  re dupa ami di dintr'unu nuoru micu se audira detunaturi, sunete de tobe, frag re infricosiata de arme, lupte, vaiete, tiepete fior se si apoi: caderea unei petre infocate pe cas'a lui Mich. S ndor in St. Nicolae. Prefectulu acelui tienutu St. Lazaru alerg  indata la Ernotu, pentruc  se faca principelui si dietei raportu prin graiu viiu despre acelea fenomene, pe atunci neintielese de locu.

 c sta dieta a decursu intre certe infocate, produse totu prin rapacitatea boieriloru si a ciocailoru,  ra candu ajunsera se desbata sc torea tributulu turcescu in suma de optudieci mii de taleri, onorabilii membrii incepura se planga cu amaru*) si se injure tirani'a turciloru, carii dupace au redusu principatul Transilvaniei numai la cinci comitate, la sasime si secuime, alaturandu pe celelalte parti la fortaretiile tienute de ei, apoi totusi storcea pe fiacare anu tributulu induoitu dec tu fusese mai nainte de a imbucati tier'a. Dupace membrii dietei se sbuciumara si se certara patru d le intregi asupra acelei cestiuni pana la ragusi la si gr tia (usque ad ravim et nauseam), in fine se invoira abia, c  reapucandu protoco lele si registrele vechi si numerandu capii de familia, c te diece insi se formeze un'a p rta, c  in vechime,  ra apoi fiacare p rta se dea c te diece taleri, adeca c te

*)  ca cuventele lui Ioanu Bethlen: Punctum tertium longe ponderosius . . . de tributo enim graviter per Ottomanicum crudeliter nobis imposito . . . insertum erat. Utinam mi lector! ora vultusque regnicolarum mecum spectare potuisses! defixis in terram oculis ultra quadrantes nos flentes vidisses, nec intermixta lacrimis decrant suspiria etc. etc. Pag. 51. Trista descriagiere, cumplita decadentia a unei aristocratii, carea scia se fia at tu de crudela catra poporu!

unu taleru de unu barbatu. Din acésta conscriptiune inse nu esia neci diumetatea tributului turcescu; deci diet'a se adresà catra aceia, despre carii se credea cà au desecatù tesaurulu statutului, precumu era unulu Petru Vizaknai, prefectu alu toturoru bunurilor fiscale, carele trecea de unu mare hotiu sî impilatoriu, cà sî alti mai multi, pecarii I. Bethlen ii numesce depopulatori sî insielatori. Din acésta cauza inse cèrt'a devení multu mai infocata, pentrucà depredatorii tesaurului sî ai fiscalitatiloru isi aflara aparatori fòrte desperati sî nerusinati, carii mai pe urma dederà ascultatoriloru se pricepa, cà totu ce se fura din tesauru si preste totu din fiscalitati, se fura cu scirea principelui Apaffi, éra unii dintre consangeni si curtenii principelui amerintiara cu rechiamarea in tíera a lui Cuciugh-pasia cu óstea turcésca, spre a reinfrena si pedepsi pe aceia, carii strigá se nu se fure, si cá cei carii au spoliatu tesaurulu (visteri'a) tierei, se puna banii la locu, pentrucà se se póta plati tributulu turcescu. Tóte acestea dispute si certe au remasu fara neci-unu efectu, pentrucà dintre aristocratii si oligarchii, carii avea veniturile cele mai mari si se tavalea in lucsu mare, neci-unulu nu a voitu se dea unu singuru denariu pe altariulu patriei. (Vedi pag. 53—55.)

Réstulu lucrariloru acelei diete se implini cu ceretele dintre I. Bethlen, Csepregi, Daczó, din caus'a unoru denunciatiuni, cumu si supresiuni de bani. Cu acea ocaziune certanduse Daczo si Csepregi in fati'a dietei, intre altele ese la lumina, cà unii din ómenii carii mergea in misiuni la turci, isi batea jocu de neajunsurile lui Apaffi, éra anume Csepregi spunea turciloru, cà principele pusu de densii este atátu de simplu si neindemnaticu, in càtu déca ai a face cu elu tocma si in lucruri de puçina insemnate, mai inainte de a'ti da vreunu respunsu, incepe se gangavésca cá pruncutii cu: Nyi, nyi.

Din acelea certe, care inca nu mai era de ómeni cu ceva educatiune, ci de tèrgoveti sî precupeti, carii se batu cu lemnele dela siatra, inca nu s'au alesu pentru atunci mai multu, decátu s'a decisu cà se astepte cu totii pana la reintòrcerea principelui.

Intorcèndune fati'a dela certele domestice ale aristocratiei ardelene, se insoçimù pe principele Apaffi in caletori'a sa cea poruncita. Mich. Apaffi urgitatu mereu de cei duoi turci trimisi de marele veziru, manecà abia in Septembrie din patri'a sa, sî trecèndu pe la Lipov'a (Lippa), care pe atunci inca era in potestatea turciloru, de acolo apucà la Aradu, éra la orasiulu turcescu Semfö trecù Tis'a, apoi trase dreptu la Bud'a, care odenióra era residentia regiloru Ungariei (quae regia olim Hungarorum Regum fuerat), adaoge Bethlen. Dela Bud'a principele apucà spre Strigonu (arcem Strigoniensem), unde trecù Dunarea. Pe atunci Cetatea nóua (Érsek-Ujvár) apucase a cadé in manile turciloru preste asteptarea lumii crestine. Pre candu se apropiá Mich. Apaffi de castrele marelui veziru, turcii lucrá barbatesce spre a repara sî

fortifica de nou acea cetate. Distantia de trei miliaria esise Gavv. Haller din castre intru intempinarea principelui seu. Preste puçinu vení inaintea principelui Apaffi din porunc'a marelui veziru principele Valachiei transalpine cu tóta armat'a sa si cu óstea principelui Moldaviei, cà-ci elu insusi era bolnavu sî de aceea absentat*). Tocma pre candu era aprópe de castre, vene Cham-basi'a cu siesedeci de ceausi sî presenta principelui Apaffi in numele vezirului unu calu insielatu sî adornatu cá pentru unu rege, apoi ilu róga, cá desculecandu de pre calulu seu, se incálece pe calulu de parada trimisu in daru. Mai multe cete de turci armati, cu beii sî cu agalii loru in frunte, asteptá in parada pe Apaffi. Indata apoi principele fu condusu in cortulu marelui veziru, carele invitandu'lu a siedé langa sine, ii dede loculu de onóre, adeca la steng'a, precumu este datin'a la resariteni. Dupa usitatele intrebatiuni de sanetate sî de comoditatile caletoriei, m. veziru laudà pe Apaffi, pentrucà se arata asia supusu si credinçiosu, dupa aceea 'i dede unu cortu provedintu cu tóte comoditatile, pentru cà se pauseze.

In urmatóri'a dí marele veziru provóca pe principele Apaffi, cà elu se dea una proclamatiune catra acei locuitori sî acele tienuturi ale Ungariei, care pana atunci mai era inca in potestatea imperatului Romaniloru, pentrucà se 'lu recunósca de domnitoriu alu loru sub protectiunea turcésca. Séu de buna voia, séu de frica, Mich. Apaffi facù in adeveru pasulu acésta, éra patent'a ce o publicà elu spre acelu scopu cu dat'a din 8. Sept. 1663 se póte vedé la Ioanu Bethlen la pag. 65—67. Acea patent'a se sî admanuà vicepalatinului Lad. Kereszturi, carele se aflá in castrele turcesci, trimisu inadinsu de imperatulu Leopoldu spre a negocia cu m. veziru. Kereszturi comunicà in adeveru patent'a cu tóte jurisdicçiunile (mai bine municipale) din Ungari'a nemtiésca, éra una copia ajunse in manile palatinului comite Franciscu Veselényi. Patent'a lui Apaffi produse in aristocratia ungarésca afecte diverse. La multi li se urise din sufletu de atâtea promisiuni mintiunóse ale imperatului nemtiescu (numitu alu Romaniloru), in càtu nu mai sperá nimicu dela elu, de altá parte inse dorea din totu sufletulu a scapa de pericolulu estremu, adeca de necurmatele invasiuni, impilari, omoruri sî tetiunarii, càte suferea acea parte a tierei din vecinatatea turciloru. Nu asia cugetá pe atunci palatinulu Franciscu Veselényi; de aceea elu sî properà a publica una contrapatienta de dato Murány 31. Oct. 1663, in care 'si bate jocu de Apaffi si de patent'a lui, dicèndu'i intre altele lupu rapaciù, cersietoriu golanu, care promite altora avutii**); totu Veselényi descrie

*) Mox Valachiae Transalpinæ principem cum toto suorum robore ac Moldaviae principis exercitu (ipsomet morbo laborante ob idque absente) de mandato supremi purpurati ad excipiendam eum expeditos salutat. Pag. 63.

***) Ipse nudus, aliis divitias promittit. Pag. 69.

cu colori vii deplorabil'a stare, la care ajunsesse sarmen'a Transilvania sub protectiunea turcésca, de candu ajunse Apaffi principe alu ei, si chiaru dela G. Rákoczi II. încóce, pentrucà de atunci abia a trecutù atàta tempu, in càtu se poti rupe duóe parechi de ciobóte (cisme), si totusi Transilvani'a avù siepte principii*); éra tributulu i se adaoase in proportiune infri-cosiata si dreptulu de alegere inca i se violà cumplitu; mai in scurtu, in Transilvani'a nu mai póte fi vorba de neci-una libertate. Acelasi palatinu descrie pe turci cu colorile cele mai negre, éra mai anume crudímile, rapacitatea, perfidi'a si iubirea loru de mintiuna, le confirma cu ecsemple numeróse atàtu din trecutù, càtu si din tempulu seu; in fine provóca pe unguri din nou la arme in contra turciloru, pe carii abia îi scie numí altumentrea, decàtu lupi rapitori si barbari; totuodata palatinulu opresce strinsu publicarea Patentei lui Apaffi prin municipia.

Imperatulu Leopoldu aflandu de pasulu facutu de turci asupra sa prin man'a lui Mich. Apaffi, nu lipsí a emite si elu una contrapatenta cu data din Vien'a 10. Nov. 1663 subscrisu: Leopoldu, Georgie Szeleptséni arhiepiscopu de Calocsa si Stef. Orbán. In acea patenta séu prochiarnatiune imperatulu spune, cà turcii éra si ii facusera una surprisa fórté neplacuta, cà-ci nu numai luara cu asaltu Cetatea-nóua, ci facundu incursiuni pana in provinciile ereditarie, dusera cá la una suța mii de locuitori in captivitate; éra acumu se încerca a insiela pe locuitorii Ungariei (nemtiesci), cá se se supuna turciloru prin midiolocirea Transilvaniei; asia imperatulu inca provóca pe unguri la arme, le promite totuodata ajutoriu potente dela staturile Germaniei, ale caroru reprezentanti se adunasera la Ratisbona in dieta, spre a vota ostasi si bani.

(Va urma.)

Societatea museului transilvanu.

Acésta societate científica, a carei resiedentia este Clusiu, fundata numai de cativa ani, merita atentiunea nóstra nu numai pentrucà ea multu puçinu este contemporana cu asociatiunea transilvaniana pentru literatur'a si cultur'a poporului romanu, ci si pentrucà este patriotica in mai multe intielesuri, éra in càtu ea este científica, nu are, séu inca nu ar trebui se aiba nationalitate, cà-ci scienti'a este una in tóte limbele pamentului, in câte ómenii se ocupa cu dens'a.

Societatea museului transilvanu tienù estempu adunarea sa generala in 28. si 29. Aprile la Clusiu. Presiedentele o deschise cá totu-deauna prin una cuventare ceruta de impregiurari, apoi urmara celelalte

*) Vix duos cothurnos consummere potuisses, septem in Transilvania successive licuit videre principes etc. Adeca Vesselényi intielege aici pe Georgie Rákoczi II., pe Franciscu Rhédei, Acatiu Barcsai, Ioanu Kemény, Mich. Apaffi. Acestia nu sunt siepte, ci sunt numai cinci, inse cinci sunt prea de ajunsu pentru anii 1656 - 1661.

lucrari conformu unei programe de treisprediece puncte. In órele postmeridiane intre 3 si 5 se citira si unele disertatiuni scientifique.

Averea societatei in 31. Dec. 1869 era:

In obligatiuni de statu v. a. fr.	64287 1/2	
In obligatiuni private	139729	cr. 16
In bani per cassa	4433	„ 70 1/2

Sum'a v. a. fr. 207449 1/2 cr. 86 1/2

Preste acésta suma societatea mai are si in moneta de auru 550 galbini dati imprumutu, éra 42 galbini per cassa, in suma 592 galb. Societatea museului mai are inca si unu fondu micu de 1232 fr. si 47 cr. destinatu pentru scientiele naturali.

Din acestea sume se póte vedé, cà fondurile societatei museului transilvanu din Clusiu sunt aprópe de siese-ori mai mari, decàtu este fonduletiulu asociatiunei transilvanane din Sibiiu. Inse averea museului transilvanu nu stà numai in fonduri de bani, ci ea are, precumu bine scimu, una biblioteca si colectiune de manuscripte, colectiune numismatica si de anticitati fórté interesante, cabinetu de naturalia, casa, gradina botanica, éra in anulu acesta isi mai inavutí colectiunea mineralogica cu aceea, pe care o cumparà dela dn. Franciscu Herbich. Déca valórea acestoru averi s'ar computa nu dupa ceea ce dicu juristii pretium affectionis, ci dupa una alta chiaie, spre a scadé pretiurile pre càtu se póte, totusi acelea aru representa una valóre celu mai puçinu pana la 1/4 de milionu; cà-ci adeca voindu cineva se inainteze scientiele in cutare tíera cu ajutoriu unei bibliotece si alu unoru colectiuni, precumu sunt ale museului din Clusiu, si constrinsu fiendu ale cumpara, de siguru l'ar costa mai multu cá 250 mii fiorini.

Din bugetulu anuale aflamu, cà venitul museului transilvanu pe an. 1869 a fostu v. a. fr. 14310 cr. 43 2/3. Din spese insemnamu numai duóe cifre, adeca fr. 8040, care se dau cá plati la functiunarii museului, cá simbrii la sierbitori si la gradinariu, apoi si cá tacse de locuintie (corteluri), éra fr. 5750 se spendéza pentru alte scopuri ale museului, precumu inmultirea bibliotecei, a colectiunei numismatice si a cabinetului de naturalia, cumu si pentru caletorii scientifique, cultivarea gradinei s. a. Sum'a totala a speseloru fr. 13790. Restulu de fr. 520 cr. 43 2/3 din venitu se adaoase la fondu.

Candu locuitorii marelui principatu alu Transilvaniei nu s'aru desparti si clasifica dupa nationalitati, neci dupa confesiuni, ci de ecs. numai dupa positiunea loru politica intru intielesu vechiu feudalisticu, adeca in aristocratia si democratia; candu apoi ar vení unu strainu si ar întreba: Care clasa de ómeni a fundatu museulu transilvanu din Clusiu? Ar fi constrinsu a raspunde: Aristocrati'a. Si cine a fundatu si sustiene asociatiunea transilv. din Sibiiu? Democratia. Corolariu deduca'si fiacare lectoriu. Noi din partene sustienemu numai atàta, cà ori-si cumu, poporulu trebuie se se destepse si se faca mai multu pentru sinesi insusi.

Dimitrie Cantemiru, principele Moldovei.*)

Principele Dimitrie Cantemiru s'a nascutu in 26. Octobre alu anului 1673. Tata-seu, Constantin Cantemiru, era pe atunci sardariu, adeca locutienetoriu si generalu preste trei districte din Moldov'a.

In anul 1684 tata-seu fu denumitu principe alu Moldovei; éra fiendu-cà curtea osmaniloru cerù dela elu pe unulu dintre fiii sei cá ostatecu (obses), asia isi trimise la Constantinopole pe fiu-seu celu mai mare, anume Antiochu, insocitu de siese boieri juni. Dupa trei ani tata-seu porunci lui Dim. Cantemiru, cá se mérga la Constantinopole, spre a schimbá pe frate-seu. Pe atunci in Munteni'a era domnu Constantin Brancovanu, inemicu de mórte alu casei lui Cantemiru. Acestu Brancovanu avendu de scopu a compromite pe principele Const. Cantemiru la Pórt'a turcésca, dupace ajunse Dim. Cantemiru la Constantinopole, ilu denutià la marele veziru, cà nu ar fi alu duoilea fiu alu principelui Cantemiru, ci unu altu june supusu, adeca unu pseudo-Dimitrie Cantemiru, pentrucá asia se póta scóte din manile turciloru pe adeveratulu seu fiu Antiochu. Deci voindu vezirulu a cerceta lucrulu, chiamà pe Dimitrie la sine; vedindu'lu inse, a si dísu la momentu: Brancovanu a scor-nitu prepusulu celu mai nerusinat din lume, pentrucà acestu june Dimitrie este leitu tata-seu. Mai in scurtu, aceea antaia infatiosiare a lui Dimitrie facù impresiune fórté buna asupra marelui veziru, éra dupa aceea portarea sa cea intielépta si cuvenintiósá ilu recomandà si mai multu, pentrucá se fia recunoscutu de unu fiu demnu de tata-seu.

Dimitrie petrecù in Constantinopole pana la a. 1691, candu éra si merse frate-seu Antiochu in loculu lui, éra elu se reintórse la tata-seu. In tempulu petrecerei sale la Constantinopole, Dimitrie invetià limb'a si music'a turcésca atátu de bine, in càtu densulu celu dintaiu a introdusu la turci notele de musica si a pusu in note mai multe piese musicali.

In an. 1692 plecandu seraschieriulu Daltabanu asupra Sorocei, cá se o bombardeze, Dimitrie inca a mersu cu tata-seu la óstea turcésca.

In 14. Martiu 1693 morí Constantin Cantemiru, tatalu lui Dimitrie. Aflanduse acelu domnu alu Moldovei pe patulu doreriloru, chiamà la sine pe boieri si le lasà cu limba de mórte, cá mai inainte de a inchide elu ochii pentru totu-deauna, se'si aléga ei insii domnu, éra boierii alesera in unanimitate pe fiu-seu Dimitrie. Moribundulu tata se bucurà de aceea scire si crediù, cà sultanulu va confirma pe fiu-seu.

*) Acestu istoricu romanescu ajunsu la tronulu Moldovei in un'a epocha, pre candu Daci'a intréga si Panoni'a trecea prin una catastrofa nóua sociala si politica, merita cá se fia readusu càtu mai desu in memori'a toturoru romaniloru, carii se intereséza de istori'a loru nationala. Contemporanu alu cronicariloru ardeleni, Bethlen, Cserei, Apor etc., elu si cu eruditiunea, si cu numerulu scripteloru sale stà multu mai pre susu decátu toti contemporanii sei scriptori din Daci'a.

Intr'aceea banii avura la turci trecere multu mai mare, decátu vointi'a tieriei, serbitiale lui Constantin-voda si calitatile cele frumóse ale fiu-seu Dimitrie. Asia domnu alu Moldovei se facù asta-data Constantin III, fiulu lui Ducas, omu de altumentrea adaptatu in scientie, impusu inse de turci cu forti'a, éra Dim. Cantemiru se vediù constrinsu a merge la Constantinopole, unde era obligati a petrece toti domnii moldavo-romanesci depusi, séu cumu se dícea pe turcesce „Mazili," ase-menea si fii de domni.

In a. 1697 Dim. Cantemiru luà parte la batali'a cea mare turco-nemtiésca dela Zent'a, din porunc'a marelui veziru, inse numai cá voluntariu, éra de acolo apucà sí elu la fuga cu toti turcii càti au scapatu, si merse éra si la Constantinopole.

Brancovanu, care urise din sufletu pe famili'a lui Cantemiru, nu incetà a persecuta pe cei duoi frati, adeca pe Antiochu si pe Dimitrie Cantemiru in tóte poterile sale; inse ur'a lui era indreptata mai alesu asupra lui Dimitrie, carele apucase a invetia nu numai limb'a turcésca, ci si arabic'a si persian'a, éra portarile sale ilu recomandá atátu de multu, in càtu elu era primitu si bine vediutu in cele mai inalte cercuri ale societatei din capital'a turcésca. Deci fiendu-cà Brancovanu credea, cà Dim. Cantemiru ar fi singurulu individuu, de a carui rivalitate ar avea elu a se teme, nu crutià neci fatiga, neci bani, spre a midiu-loci departarea lui dela curtea turcésca, pana ce in fine dandu sume mari de bani, a sí midiu-locitu, cá Dimitrie se fia departatu. Intr'aceea acesta aflandu de ceea ce'lu asteptá, se ascunse in casele unui pasia, care'lu si tienù la sine cu tóta placerea patrudieci de díle; totu-unadata inse scóse la cale, cá sententi'a esita asupra lui Dimitrie se fia revocata, dupa care apoi acesta fu reprimitu la curte cu placere mai mare, decátu ori candu alta-data. Acésta fu lovitura grea pentru Brancovanu, carele de alta parte avea óresicumu dreptate a se porta catra Dimitrie Cantemiru asia precumu s'a portatu, din cauza cà acesta dorea atátu de multu se ajunga pe tronulu Munteniei, in càtu dupa aceea refusà de duóe ori tronulu Moldovei, care apoi se dede fratelui seu Antiochu, numai pentrucá elu se apuce in Munteni'a.

In a. 1700, candu Antiochu se facù domnu alu Moldovei, se reintórse si Dimitrie in patri'a sa, éra apoi se casatorí cu Casandr'a, fiic'a lui Sierbanu Cantacusinu, fostulu domnu alu Munteniei. Din acea casatoria Dimitrie Cantemiru avù una fiica. Dupa cinci ani frate-seu fu scosu din domnia, candu apoi Dimitrie inca fu constrinsu a se reintórce la Constantinopole, unde pana la 1710 i se mai nascura patru fiice si patru fii.(?) In totu tempulu acesta Dim. Cantemiru isi vediù de familia si se ocupà cu scientiele.

In an. 1710 Petru celu-mare, tiarulu Rusiei, dechiarà turciloru guera mare. Pe atunci domnu alu Moldovei era Nicolae Mavrocordat, omu erudit si de mare auctoritate la Pórt'a otomana, carui inse ii lipsea calitatile cerute pentru tempuri bellice. Asia

vezirulu si chanulu tatariloru induplecara pe sultanulu, cá se destitue pe Mavrocordatu si se puna domnu pe Dimitrie Cantemiru, ceea ce se si intemplá, si inca asia, cá sultanulu in locu se'i céra darurile usitate a se da la fiacare schimbare de domnu, poruncí cá se i se numere lui Dimitrie duóedieci de pungi*) pentru coperirea speselor care'lu asteptá.

Inse turcii totu turci. Cantemiru abia ajunsese la Iasi, adeva in capital'a Moldovei, candu éca si primí porunca dela Pórta, cá se edifice unu podu preste Dunare, pentrucá se tréca óstea turcésca in Moldov'a. De alta parte marele veziru ilu provocá, cá se'i trimita lui si celorualti functionari ai Pórtei otomane tóte acelea daruri, câte li se cuvinu lorú in urmarea denumirei lui la tronulu Moldovei. Porunc'a din urma iritá pe Dimitrie Cantemiru atátu de multu, in cátu din acelu momentu se sí decise a'si resbuna de marele veziru sí a se folosi de ocaziunea acelei guére, pentrucá se'si scape tiér'a de sub jugulu turcescu.

Din intemplanre tocma pe atunci Petru celu mare trimisese la Cantemiru pe unu medicu grecu, anume Policala, prin carele 'i propuse unele conditiuni fórte avantajíose. Tractatulu secretu, carele se inchiaie puçinu dupa aceea intre Petru si Cantemiru prin mi-diulócirea acelu grecu, coprindea punctele acestea: 1. Moldov'a isi va recastiga vechile sale hotara si va sta sub protectiunea Rusiei. 2. Principele si poporulu voru jura credintia tiarului, indata ce acesta va intra cu armat'a sa in Moldov'a. 3. Principele Moldovei va inpreuna trupele sale cu ale tiarului, pentrucá se combata pe turci cu poteri unite. 4. Atátu acestu domnu, cátu si sucesorii sei voru domni pentru totu-deauna in Moldov'a cu potestate absoluta, sub protectiunea monarchului Rusiei. 5. Domni'a Moldovei se asigura familiei lui Dimitrie Cantemiru cu dreptulu ereditariu, pana candu acésta nu se va stinge cu totulu. — Acestea conditiuni sí inca alte câteva fusera confirmate de tiarulu la L.usk in Poloni'a in 13. (24.) Aprile 1711, apoi prevediute cu sigilulu imperiului se trimisera lui Dimitrie Cantemiru.

Intre acestea Cantemiru nu lipsí a continua facerea podului preste Dunare, pentrucá se temea, cá nu cumuva se destepete prepusulu (suspiitiunea) turciloru; traganá inse lucrarile pre cátu numai se potea, éra de alta parte urgitá neincetatu pe tiarulu, cá se accelereze venirea trupelor sale mai inainte de a finí elu podulu. Din mare nefericire tiarulu insielatu de Brancovanu ajunsese multu mai tardú, decátu cá se fia fostu in stare de a impedecea trecerea turciloru preste Dunare. Tiarulu ajunsese la Iasi in Iuniu alu anului 1711, candu apoi boierimea si poporulu Moldovei ilu cunoscure de suzeranu si 'i jurara fidelitate pe fatia. Fiendu-cá decursulu acestoru lucruri se afla descriu pe largu in istori'a osmaniloru scrisa de Can-

temiru, fia de ajunsu a insemna aici numai atáta, cá tiarulu strimtoratu din lipsa de victualii, inchiaie cu turcii una pace desavantagiósa. Turcii cerura pe Cantemiru, Petru inse nu'si inferá numele seu prin pro-ditiune, ci respinse pretensiunea loru, de si atátu fami-li'a, cátu si óstea sa se aflá in periculu estremu. Plenipotentului seu ii poruncí cá se díca turciloru, cá Dimitrie Cantemiru nu se afla in castrele lui; in-tr'aceea inse acesta in totu decursulu tractatiuniloru de pace siedea ascunsu in calésc'a (batarulu, radva-nulu) imperatesei, ceea ce sciá numai sierbitóriuulu, care'i ducea de mancare.

Vediendu Cantemiru cá nu mai póte fi vorb'a de a remané in Moldov'a, castigá dela Petru una epi-stola patenta (deschisa), prin care i se asigura lui si boieriloru moldoveni cáti au tienutu cu elu, desdau-nare si asilu in tierile sale. Acestu documentu este datu din Movileu, 1. (12.) Augustu 1711. In acelasi tiarulu dechiara pe Dimitrie Cantemiru si pe cliro-nomii lui de principi ai imperiului rusescu, cu titlu de princeps serenissimus, cumu si cu prerogativ'a, cá se nu fia supusu la jurisdictiunea nimenui, decátu nu-mai la a tiarului, éra moldovenii carii voru emigra in Rusi'a, se fia supusi jurisdictiunei lui Cantemiru. Pe temeulu acestei invoieli Cantemiru manecá din Iasi insoçitu de un'a miie si mai bine de boieri si sierbitori, carii isi parasira patri'a pentru densulu.

Principele Cantemiru caletorí cu ai sei in anulu 1711 la Charcovu in Ucrain'a, unde avea se se asie-die cu locuinti'a, elu si ómenii sei. Aici petrecú den-sulu pana in a. 1713, candu apoi plecá la Moscva. Tiarulu rogatu de Cantemiru, impartí intre boierii moldoveni acelu teritoriu, pe care ilu donase lui, le mai doná si una miie de case iobagesci (de selavi) din ale corónei, preste acésta le mai aplacidá si plati anuali.

Dupace Cantemiru ajunsese la Moscva, soci'a sa Casandr'a torturata de suparare si dorere pentru per-derea patriei si a toturoru averiloru confiscate de turci, cumu si pentrucá se vedea separata de con-sangenií sei din Moldov'a si Munteni'a, cadíu in fri-guri, din care se alese unu morbu si mai greu, pro-vocatu prin nesciinti'a unui farmacistu (apotecariu), din care'i urmá mórtea in flórea vietiei, in 11. (22.) Maiu 1713, in etate numai de treidieci de ani. Ca-sandr'a era una dómna mintósa si destépta, care se ocupá si cu lectur'a de carti, isi vedea si de afacerile casei, cumu si de educatiunea prun-ciloru, era si frumósa. Acésta dómna fu inmormen-tata la Moscva intr'una din monastirile de acolo.

In an. 1714 Dimitrie Cantemiru caletorí la St. Petropole cu alu treilea fiu alu seu, anume Sierbanu, carele de si era numai de siepte ani, tienú inaintea tiarului unu cuventu in limb'a elina, pentru care i se dederá presenturi, apoi fu si inrolatu in regimentulu tiarului.

In a. 1715 tiarulu Petru intreprinse caletorii in staturi straine, éra Cantemiru se folosi de acea oca-

*) 20 pungi turcesci de bani representá pe acelea tempuri 9230 taleri 18 grositie si 57/13 banuti de Saxoni'a, séu 13846 fiorini 9 cr. de ai imperiului romano-germanu.

siune, spre a'si cerceta dominiulu seu, unde petrecù pana in a. 1716. In acestu anu isi finì elu istori'a imperiului otomanu, pe care o incepuse la Constantinopole. In acelasi anu, pre candu Cantemiru petrecea in Ucraina, boierii sei punenduse in cutare dî la betia, traseră sabiile unii in contra altora, in càtu duoi din ei remasera morti. Cantemiru tienendu asupra loru judecata, pe trei insi condemnà la mórte, éra pe alti cativa la galera, apoi inse sententi'a mórtei o prefacù in pedépsa trupésca. Tiarulu dupa reintórcerea sa din strainatate incuviintià tóta procedur'a lui Cantemiru cu acei boieri betivi. Petru adeca fù chiamatu din caletori'a sa la a. 1717 in urmarea turburariloru escate in statulu seu. Atunci se reintórse si Dimitrie Cantemiru la Moscva, unde densulu mergea desu la tiarulu, éra acela venea la elu. In 1718 tiarulu plecandu la St. Petropole, provocà si pe Cantemiru cá se'lu insociésca; famili'a inse'i remase la Moscva, din cauza cà aduo'a fica a sa anume Smaranda dedese in hectica.

In érn'a acelui anu Dim. Cantemiru facèndu cunoscentia cu a trei'a fica a principelui Trubetzkoi, care era maresialu de campu preste armat'a rusésca, o a cerutu de soçia, mai alesu, cà-ci acea domnisióra era de una frumsetia rara. Asia Cantemiru se casatorì a duó'a óra in érn'a din a. 1718. Cu acea ocaziune Dim. Cantemiru isi rase barb'a si lapedandu portulu vechiu moldovenescu, adoptà portulu francescu din acelea tempuri, precumu se vede si in portretulu ce stà in fruntea cartei titulate Descriptiunea Moldovei. Tiarulu inca asistà la solenitatea cununiei, dupa care donà lui Cantemiru una sabia scumpa. Ospetiulu tienù trei dîle, dupa care Dim. Cantemiru fu denumitu consiliariu intimu alu imperatului.

In an. 1719 Cantemiru isi aduse pruncii din prim'a casatoria dela Moscva la Petropole; numai fica-sa Smarand'a remase acolo, cà-ci ea morì in 4. (15.) Iuliu. Intr'aceea in 8. (19.) Nov. i se nascù dela a duo'a socia una alta fica, carei i se dede numele totu Smarand'a, éra imperatulu si imperatés'a o botezara si asia se incumetrira cu famili'a Cantemiru.

In an. 1720 Petru se sculà cu bataia in contra Persiei, éra cu acea ocaziune demandà si lui Cantemiru, cá impreuna cu comitele Tolstoi si cu admiralulu Apraxin se'lu insociésca. Din acesti trei barbati se compunea consiliulu secretu alu imperatului. Cantemiru insocì pe tiarulu pana la Column'a, care este una cetate in distantia de nóuedieci verste de Moscva, asediata in tienutulu, unde riulu Moscva se vérsa in Occa. Aici elu se vediù cu famili'a sa, care venise pe corabia, se inbarcà si densulu spre a'si continua caletori'a pana la Astrachanu, unde ajunse in 4. (15.) Iulie 1721. In acea caletoria Cantemiru suferì greu de dorerea renichiloru impreunata cu friguri; inse totu atunci infientià una tipografióra turcésca, pe care Petru avea se'si tiparésca manifestulu de bataia. In Augustu plecara cu totii dela Astrachanu pe marea caspica cu una fregata, si desbarcara in

cateva dîle la punctulu, unde apoi s'a edificatu fortaréti'a numita la Sant'a-Cruce. Fiendu-cà Cantemiru avea se mergea cu Petru pe uscatu la Derbend, asia elu isi trimise fregat'a cu sierbitorii sei si cu tóte aparatele de scrisu si cu multe scripte, spre a'i esí inainte; din nefericire inse fregat'a fu aruncata de furtuna pe un'a banca de nasipu, de unde scapara numai ómenii, éra averea si lucrurile se innecara tóte. Acolo isi perdù principele Dim. Cantemiru intre alte lucruri scriitoriulu, séu adeca més'a de scrisu si cîteva manuscripte, éra anume istori'a scrisa de elu incependu dela profetulu Mohamed pana la Osmanu, carele a fostu primulu sultanu turcescu.

In tóta acea caletoria sanetatea lui Cantemiru suferi fórte multu. Morbulu se prefacù in scursóre la udu, care este fórte periculosu. Nimeni nu mai credea cà va scapa. Reintoreènduse in Augustu la Astrachanu, unde'si lasà famili'a, pana in Decembre se debilità atátu de multu, in càtu ilu marturisira si cuminecara de mórte, éra testamentu isi facuse de mai inainte. Intr'aceea asta-data unu medicu de regimentu, anume Englert, ilu scapà de mórte, éra dupace se mai intarì, plecà la dominiulu séu din Ucrain'a.

In 14. (25.) Ian. plecandu Cantemiru cu famili'a sa dela Astrachanu, ajunse intre fórte mari greutatei abia in lun'a lui Martiu la Ucrain'a, unde'si vediù de afacerile familiare si de edificarea unei biserice. In 15. (26.) Aug. éراسi cadiù la patu, éra in 21. Aug. (1. Sept.) 1723 repausà in etate de 49 de ani, siepte luni si cinci dîle.

Pe la 1734, in care anu se scriá acea biografia a lui Dim. Cantemiru, dupa care comunicamu si noi datele acestea, dintre pruncii lui se mai aflá in viétia patru fii, anume Mateiu, Constantin, Sierbanu si Antiochu, éra fiice duóe, Mari'a si Smarand'a. Totu pe atunci Antiochu era ambasadoriu alu imperatesei Rusiei la regcele Britaniei Georgie. Acestu Antiochu luase cu sine manuscriptulu latinescu alu istoriei osmaniloru scrisa de tata-seu, pentrucá se faca a se traduce in limb'a anglica.

Dim. Cantemiru era omu de statura midiulocía, mai multu uscativu decâtu grasu, fisionomia placuta, vorbire amicabile si blanda. Elu avea datina de a se sculá demanéti'a la cinci óre, fumá unu ciubucu de tutunu si bea unu filigenucu de cafea dupa usulu turcescu, éra dupa aceea se punea pe studiu, care durá pana la 12 óre, candu apoi mergea la mésa. Cantemiru inse mancá de regula numai cîte una bucatà; éra bucat'a lui cea mai placuta era puisiori cu macrisiu. Beutura 'i era vinu amestecat cu apa, éra beti'a o urá din sufletu; déca inse s'ar fi intemplat vreuna-data cà se bea prea multu, apoi ii era reu cîte duóe septemani. Dupa mésa dormea puçintelu, apoi éراسi se apucá de studiu, care tienea pana sér'a la siepte óre. Dupa aceea trecea la familia, ciná pe la diece óre, si se culcá la 12, adeca la mediu de nópte. Numai dupace se casatorì a duó'a óra si dupa-

se făcù consiliariu intimu, se vedîu necesitatu a mai schimba din modulu de mai înainte alu vietiei sale. In totu casulu Dimitrie Cantemiru a petrecutu prea multu din viéti'a sa siedindu la unu locu si cufundatu in studiu.

(Va urma.)

Bibliograficu.

Scriptele lui Dimitrie Bolintineanulu.

Acestu scriptoriu romanescu a esitu in publicu inainte cu 30 de ani mai antain cu cele 41 de poesii, séu mai bine cantece de materii diverse. Cá incercari ale unui june care simtia ferbente, acelea cantece au fostu primite fórte bine de catra publiculu romanescu, éra anume cantecele, alu caroru subjectu era luatu din istori'a patriei, au mai avutu si marele merit, cà au inpintenatu pe tenerime, cá se se puna pe studiulu istoriei nationale.

In etate de barbatu, adeca la anulu 1852 dn. Bolintineanulu publicà la Iasi in tipografi'a „Buciumului romanu“ 17 Cantece si plangeri. La cele mài multe din acestea poesii subiectulu este luatu din istori'a patriei si din viéti'a nóstra nationala, din care cauza acésta colectiune nóua esita pe tempulu, candu despotismulu strainu in tierile romanesci apasà nu numai pe scriptori si pe tóte clasele de locuitori, ci tocma si pe domnii acelora, fu primita cu bratale deschise mai alesu de catra acei romani, carii pe atunci simtià profundu necesitatea de a nutri foculu sacru patrioticu si nationalu in ânimele multoru compatrioti, carii era inclinati a despera cu totulu, in tocma precumu vedemu si in tempulu acesta pre multi, carii n'au avutu neci-unadata, n'au neci astadi credintia, neci càtu unu graunte de mustariu, in càtu noi la unii cá aceia le-amu recomenda, cá in locu de a pune capulu in sinu si manile in cruce, se citésca dela Bolintineanulu, de ecs.: Cea din urma nópte a lui Michaiu celu mare. — Proscrisulu. — Stefanu celu mare si mama-sa. — Poterea cante cului. — Unu teneru romanu morindu in strai-natate. — Ferentariulu*). — Mircea celu mare si solii**). — Michnea si bab'a. — Unu priso-nieriu romanu. — Cantecu nationalu. — Ceau-siulu de venatori. — Pandurulu betranu. — Michaiu scapandu stendartulu.

*) In acea poesióra ostasiulu din corpulu ferentariilor lup-tandu asupra turciloru dice:

Iute cá sagét'a tabar'a strabate,
Bate diece singuru, cincisprediece bate.
Ferentariu sunt eu.

Astfeliu dar' romanulu scie cá se móra.
Pentru libertate, pentru tierisióra,
Cine n'ar mori!

***) Aici Mircea dechiarandu padishachului bataia, dice catra capitani si boieri:

De desierte visuri se nu ne 'nsielamu:
Mórte si robía la straini aflamu.

Acestea si altele de inainte de 1848; éra in 1852: Visulu lui Stefanu celu mare. — Benchetulu (Ospetiulu). — Dochi'a. — Sorin'a (legenda mun-tenésca). — Tiepesiu si solii. — Mórtea lui Mi-chaiu viteazulu. — Andreiu, séu luarea Nicopo-lei de romani.

Pe candu D. Bolintineanulu ascultandu de in-spiratiunea geniului seu, compunea din poesile pu-blicate in Iasi, elu cá si alti mai multi compatrioti si contemporani de ai sei petrecea in ecsiliu parte la Parisu, parte in Orientu.

Dupa reintrarea sa in patria, Bolintineanulu inca se aruncà in politica, precumu pe atunci urmá cei mai multi romani de talentu si capacitate, deschise diariulu Demboviti'a si luptà càtuva tempu pe acelu terenu, pre càtu de lunecosu, pe atàtu si storcùtoriu de poterile spiritului si scurtatoriu de viéti'a pentru ómeni cu conscientia curata si inspirati de amórea catra patri'a si natiunea loru. Dupa cativa ani de lupta, dupace functionà unu tempu scurtu si cá mi-nistru de culte in dílele domniei lui Alecsandru Ioanu, Bolintineanulu se retrase éra si in singuratate dorita si cautata de catra toti aceia, carii simtu in peptulu loru vocatiunea sacra spre a se consacra scientieloru.

Dela reintrarea in patri'a sa D. Bolintineanulu pe langa ce a mai facutu unele caletorii interesante, a si mai elaboratu alte cateva opuri, pe care foile din Bucuresci in dílele acestea le anuntia fórte pe scurtu, precumu urméza:

1. Siese drame din Istori'a Romaniei, cu o sca-dere de 5 sfanti volumulu, dela 10 sfanti.
2. Campulu si salonulu, poesii din teneretie, 20 de cóle. Volumulu 4 sfanti pe charthia de tipariu, 8 sfanti pe charthia velina. 294 de bucati: barcarole, elegii, ode, idile, poeme.
3. Stefanu celu betranu. 1 sfantiu volumulu.
4. Alecsandru Lapusneanu si alta drama Batali'a dela Calugareni. 2 sfanti.
5. Stefanu Gheorghe-Voda, séu voiu face dómnei tale, ce tu ai facutu jupanesei mele. 1 sfantiu.
6. Viéti'a lui Traianu imperatulu, si resboiulu seu in Daci'a nóstra. 2 sf. volumulu.
7. Plangerile Romaniei, ode la patrie. 80 de bani volumulu.

Menadele. Satire politice si sociale, icón'a ade-verata a acestui tempu. Unele femei. Nobilii vechi. Nobilii noi. Favoritii si altele. 1 sfantiu brosiur'a la librari.

Din numerósele publicatiuni ale dlui Bogdanu-Petriceiu-Hajden a esitu in a III. editiune revediuta
RASVANU SI VIDRA.

Poema dramatica in cinci canturi. Bucuresci, tipo-grafi'a lucratoriloru asociati 1869. 8° micu, 186 pag. La acésta drama auctoriulu luà urmatoriulu motto:

Marirea desiérta si iubirea de argintu, acestea sunt nesce ne-putintie iuti ale sufletului. . . Mitropolitulu Teofilu, Cazania 1644.

Acestu opu poeticu alu dlui Hajdeu avù unu succesu pana aci ne mai auditu la publiculu romanescu, pentrucà adeca una drama se ésa in intervalu abia de unu anu, in a trei'a editiune. Pretiulu patru duoedieceri.

ISTORIA TOLERANTIEI RELEGIÓSE IN ROMANIA:

protestanti, catolici, mahometani, lipoveni si judani, de acelasi auctoriu in editiunea II. 8° mare, 93 pag. Pretiulu 2 duoedieceri, éra pe charthia velina trei duoedieceri.

ION-VODA CELU CUMPLITU (1572—1574)

cu unu portretu si diece gravure, va esi in curendu in a duó'a editiune, pentrucà din I-a editiune dela 1865 nu se mai afla neci-unu ecsemplariu. 8° mare, 246 pag. Pretiulu 7 duoedieceri.

CELEBRITATILE ROMANE.

Seria antea: Domniti'a Elena, Nicolau Milescu, Luca Stroici, Baba-Novacu. Unu mare volumu 8° cu portreturi, de acelasi auctoriu, a esitu de sub tipariu totu in Bucuresci; ci noi inca nu amu potutu castiga unu ecsemplariu pentru dincóce de Carpati.

Lumina, diariu scientificu si literariu. Iasi 1862 & 1863. Trei brosiure in 8°.

Viéti'a si scrierile lui Luca Stroici. Bucuresci 1864, in 16°.

Analise literarie esterne: Wolf, Raicovich, Eutropius, Palauzov etc. Bucuresci 1864, in 16°.

Micuti'a, novela satirica. Bucuresci 1764, in 16°.

Aghiutia, diariu umoristicu. Bucuresci 1864, in 4°.

Satirulu, diariu literariu si umoristicu. Bucuresci 1866, in folio.

Trei evrei: Schylok, Gobseck si Moise; studiu literariu. Bucuresci 1866, in 8°.

Talmudulu, cá profesiune de credintia a poporului israelitu; studiu filosoficu. Bucuresci 1866, in 8°.

Basme romane, adunate de I. C. Fundescu, cu o introductione despre literatur'a poporara, de B. P. Hajdeu. Bucuresci 1867, in 16°.

Domniti'a Roxand'a, drama istorica in cinci acte, representata in 1867. (In diariulu „Familia“ dela Pesta 1868.)

Archiv'a istorica a Romaniei. Bucuresci 1866 & 1867, trei tomuri mari in 4°, (despre care noi amu vorbitu de repetite ori).

Istori'a dreptului constitutionalu alu Romaniloru. 10 lecture tienute in salonulu Ateneului, Septembrie—Novembre 1867.

Oda la Boeri. Dela 1848 pana la 1869.

Boerii in fati'a tronului si boierii in fati'a poporului, studiu istorico-politicu. 1869.

Articoli istorici, politici, polemici, literarii etc. in „Tribun'a romana“, in „Ateneulu romanu“, „Viitoriulu romano-bulgaru“, „Opiniunea nationala.“ „La voix de la Roumanie“, Bulletinulu instructiunei publice, „Sentinell'a“, „Teatrulu“, „Perseveranti'a“, „Famili'a“ etc.

Dn. I. M. Riureanu, profesoriu si directoriu la internatulu Mat. Basarabu in Bucuresci, a mai publicatu in lunile din urma din „Seri'a I. a bibliotecei de lectura pentru junimea de ambele sexe“ inca duóe carticele, totu in formatulu celoru de mai nainte, despre care cuventaseramu in Nr. 1 alu „Transilvaniei“ din a. c. Una din acelea coprinde nouedieci „istorióre pentru copii“, éra a duó'a are: Canarulu in 6 capitule. Capell'a din padure in 5 cap.: Aeveratulu curagiu. Parabole cinci, Persic'a, Razorulu cu garófe, Fluturele, Canarulu, Florile favorite.

Acestea duóe carticele costa câte 70 centesime si se potu trage prin oricare libraria, séu si de-adreptulu dela auctoriulu si editoriulu lor. Parintii si toti individii, càti se ocupa cu educatiunea si institutiunea Omului in etatea cea frageda, nu voru lipsi a castiga pentru pruncii si elevii lor aceste carti de lectura, care se recomanda ele insele prin coprisulu lor.

Veteranulu literaturii nationale dn. Ioanu Eliadu-Radulescu inca ne facù onórea neasteptata de redactoriulu acestei foi dupa cele intemperate in érn'a trecuta, de a ne inmanua spre publicare urmatoriulu:

APPEL*) SPRE LIBRARIE NAȚIONALI

Spre abrevierea aquestei însciințări am elaborat un articol special despre starea librăriei în România, și despre istoricul ei relativ în capitala noastră.

Prin aqueasta facem cunoscut quó peste currënd, prin ómeni speciali, se va stabill de jos însemnatul o librărie centrale română, quare va fi dispusă spre a procurá tóte cărțilæ sallæ la altæ librărie sucursali quæ se vor stabill în tóte capitalælæ și urbælæ județelor României.

Cărțilæ de quari dispunem astăzi, si pînó la începutul lui Septemvriu viitor sunt quællæ următóre: quællæ eşite dejã de sub typar sunt arátatæ sub littera A; quællæ quari se aflã sub typar se aratã sub littera B. Quællæ quæ vor urmã dupó însemnatælæ sub littera B se enumerã la C.

A.

Biblia pînó la pagina 272, à 14 romanați,**) Biblice pînó la pag. 152, à 10 rom.

Currierul de ambe sexe, cinci volume, à 6 rom.

*) Reproducemu acestu apelu pre câtu numai se póte din partea tipografiei de aici, intocma cu ortografi'a cea reformata a dlui Eliadu. Din aceea se va veda, cá dn. Eliadu, carele de trei ani incóce combatea cu multu necasu limb'a si ortografi'a dlui Tim. Cipariu, in anulu acesta sarí dintru-una-data departe preste dn. Cipariu, in câtu unde cu puçinu mai înainte se ridicase protesta in contra „papistasirei“ limbei romanesce, acumu dn. Eliadu o „ciceronesce“ si „virgilesce“, cadiendu de-adreptulu in etnicismulu clasicu, séu déca cumu-va ve mai place, in clasicismulu etnicu. Asia dara dn. Eliadu si-a datu dimisiunea din societatea academica, numai pentrucã membrii ei mergea prea incetu?! —

***) Dn. Eliadu numesce romanatiu franculu, séu leulu nou, care in val. austr. face dupa cursulu de astadi câte 49 cr.

Bibliotheca portativă: I. Critică gramaticale. II. Diversă.
 III. idem. IV. Morală. V. Poesii inedite, à 3 rom.
 Historia Românilor, à 1 rom.
 Curs de poezie ilustrat:
 Volumul I. Lyrice cu trei gravuræ, à 12 rom.
 Volumul II. Epice, Anatolida, cu 16 gravuræ, partea întâia, à 14 rom.
 Volumul III. Epice, Fingal, cu două gravuræ. à 7 rom.
 Volumul II. idem Anatolida, partea a doua cu 10 gravuræ, à 14 rom.
 Volumul II. idem Epicæ. Æneida, cu 6 grav., à 10 rom.
 Volumul III. idem Epice. Divina Comedie, partea întâia, cu 15 gravuræ, à 15 rom.
 Romania, cu 10 gravuræ, à 6 rom.
 Christianismul și Catholicismul, 1½ rom.
 Legalitatea 12 rom.
 Typographul Român, à 20 lei noi.

B.

Currierul de Ambe Sexe, periodul VI, 6 rom.
 Historia Litteraturæi, 10 rom.
 Curs de Educațiune pentru ambe sexe, 8 rom.
 Biblioteca portativa, vol. III. și VI. Historia Romanilor de la Romulu pînă la Traian, 8 rom.
 Idem vol. VII. Historia Romanilor în Dacia, à 8 rom.
 Idem VIII. Historia Greciei. 8 rom.
 Idem IX. Historia Civilizațiunii, 10 rom.
 Idem X, Parallel între idiomele Latina, româna, italiana, spaniola și gallica que forma o singură limbă romană, 8 rom.
 Continuarea Bibliæi pînă la finele Vechiului Testament, 20 rom.
 Continuarea Biblicelor pînă la finele Pentateucului, 8 rom.
 Curs de Poesia, volumul II. Anatolida. Partea a treia cu 10 figure, 14 rom.
 Idem Curs de poezie, Volumul IV. Ariosto, Tasso, Fragmente epice, Michaida, cu 10 figuræ, 14 rom.
 Idem Vol. V. Pythonida in cinci părți sau volume, cu 150 figuræ, à 30 rom. volumul.
 Idem vol. VI. Epicæ, idem Proscrisul și nua Apocalypse, illustrate, assemenea, 12 rom.
 Curs de poezie, Partea dramatica, Vol. VII. Prometheu, Brutu, 12 rom.
 Volum VIII. Mahomet, Hernani, 12 rom.
 Volum IX. Norma și alte drame, 12 rom.
 Volum X. Poesii Diverse, 10 rom.
 Volum XI. XII. XIII. XIV. continuațië la poezie diversæ, à 10 rom. volumul.

C.

Dicționar encyclopædicu în 40 volume, à 12 rom.
 Știința Omenirii sau Historia universală a globului nostru, a popolilor antici și moderni, a științelor, artelor și invențiunilor umane, 30 vol. à 10 rom.
 Eattă dar materia și valoarea ei que se offere înaintea barbaților cunoscători și ai folosului general și ai intereselor particulare.

	romanati.
Biblia în 10 mii exemplare	140000
Biblice 3000 idem	30000
Currierul în ambe sexe, 6 vol. à 6 romanati	108000
Equilibru între antithesi, 12 rom. în 3000 exemplare	36000
Bibliotheca portativă în 10 vol. à 4 rom. în 3000 ex.	120000
Curs de poezie în 14 a 15 vol. à 14 rom. în 3000 ex.	675000
Christianismul și Catholicismul à 1½ rom. în 3000 ex.	4500
Romania în 3000 ex. à 3 rom.	9000
Prescurtare de historia Romanilor în 10 mii ex. à 1 r.	10000
Historia Romanilor dela Romulu pînă la Traian în 3000 ex. à 8 rom.	24000
Historia Românilor în Dacia idem	24000
Historia Greciei idem	24000

	romanati
Historia Litteraturæi în 3000 ex. à 10 rom.	30000
Historia Civilizațiunii idem	30000
Parallel între idiomele romane în 3000 ex. à 8 rom.	24000
Continuațiia Bibliæi în 10 mii ex.	140000
Continuațiia Biblicelor în 3000 ex. à 10 rom.	30000
Noulu Testament à 14 rom. în 10 mii ex.	340000
Album în cinci volume, 3000 ex.	940000

2538500

Aquestea pînă la capetul anului vor fi expuse prin librerie.

Prin desfacerea unæi părți din aquestæ cărți în mai puțin de un an după activitatea a patru Typographiæ quæ se occupă cu typărirea cărților jos însemnatului se pot realisa și quællæ que astéptă typarul adicó

10000 idem Dicționar encyclopædicu, în 50 volume à 10 rom.	5000900
5000 Historia universala în 40 vol. à 10 rom.	2500000

10038500

Nici o professiō nu pôte presentă o perspectivă de folose atât materiali quāt și morali barbaților que se vor decide a se însărcinā cu propagarea lminelōr farō a riscā nici labori nici vre un capital. Termin acestă dare de scire cum đicu și prin Typographul Român „La resultatul laborilor de đeci de anni, și a marelui capital depus în hârtie și Typar, veniți bārbaților intelligenți a recoltă gratis.”

Quăți vor dori a stabili librărie naționale prin urbælæ Romaniei, se vor adresă la D. _____ administratorul librăriei centrali.

Quăți vor luă cărțile în comisiune cā librari vor avé un folos quâte 10 la sută din quællæ desfăcute*). Iar quăți le vor luă definitiv vor avé un termin de trei luni pentru plata prețului lor, și un folos de 33 la sută, după cum mai întins se explică în Typographul Român Nr. 11.

I. Heliade R.

Dat în ruinele castellului 1848 național
 1870 Martiu 25. Bucuresci.

Amu dori din sufletu, cā productele mintei se se plătésca sî la romani, déca nu sî pentru altii, celu puçinu pentru dn. Eliadu la etatea sa inaintata de ani sieptedieci, ingreunatu inca si cu grij'a unei familii destulu de numeroșe. Spre acestu scopu noi provocati de insusi de Eliadu, ne sî adresaramu catra unulu dintre librarii cei mai de frunte, spre a midiuloef si încóce trecerea cartiloru dșale; acelu librariu inse ne reflectă de-ocamdata acestea: Cele mai multe carti ale dlui Eliadu sunt preste mesura scumpe, in cătu pretiulu genéza pe multi tocma si din publiculu moldavo-romanescu, carele inca nu platesce neci pe diu-metate impositale publice, pe care le platesce lumea pe la noi, au si venituri neasemenatu mai bune, decâtu sunt ale nóstre. Mai incolo una parte a scripteloru anuntiate de dn. Eliadu abia incepù a se tipari.

*) La noi neci-unu librariu nu ia carti in comisiune spre vendiare fara rabatu de 25%. Preste acestă se mai cuvene a sci, cā pe la noi una carte, ce se tiparesce de ecs. pe formatu Nr. 6. 8º cu litere cicero, in 10 côle, se vende cu câte 80 cr., éra tipariu garmond aceeasi carte de diece côle se da cu câte 1 fior. val. austr. in charthia, adeca se dicemu: doi franci séu doi lei noi; éra cu acestu pretiu dá man'a se vendemu. Bibli'a dlui Eliadu 8º mare cāta a esitu pana la pag. 272, adeca 17 côle tiparite cu garmondu, charthia frumósa, se vende cu 14 romanati (franci), adeca aproape 7 fr. v. a. Noue ne-ar da man'a se vendemu aceeasi carte cu 2 fr. v. a. nu in argintu, ci numai in charthia, ceea ce ar face camu 4 franci in argintu; fia inse 6 franci pentru 17 côle; dara 14 franci? Pretiu abnormu in tempurile nóstre, candu lumea pôte avé nu numai una parte din Penta-teuchu, ci bibli'a intréga, tiparita nu cu titiu, séu cu nonpareille, ci totu garmondu si legata frumosu, celu multu cu 10 franci.

era altele, precum este de ecs. dictionariulu enciclopedicu (asia numitulu Conversations-Lexicon la germani) in 50 vol. si istori'a universale in 40 volume ceru cate una viétia intréga a unui omu, carele se nu mai fia ocupatu cu altu nimicu, pentru cá se le póta esi la acestea duóe in capeteiu. Intocma ni se comunicà starea lucrului si in Bucuresci la librari'a G. Ioanidu & Spirescu, care de altumentrea inca vende fórte scumpu cartile tiparite cu spesele sale, afara numai de romanele cele rele si traduse totu asia reu, tiparite mai de multu, ale caroru pretiuri inse a trebuitu se le scadia tare, pentruca ajunsese cá se nu i le mai cumpere nimeni.

Ce e dreptu, cá in Romani'a, era mai anume in Bucuresci tipariulu e focu de scumpu, atatu de scumpu, precum nu'lu vei mai afla nicairi in Europ'a. Machinele si literele se tragu cu adeveratu din tieri straine, aceleasi inse s'au eftinitu in tempurile nóstre, precum nu au mai fostu neci-una-data, era pretiurile charthiei de tipariu au ajunsu a fi de bajocura, séu cu alte cuvente, charthi'a mai nu are neci una valóre. Apoi dara pentru ce totusi tiparitur'a este asia scumpa in Romani'a? Pentruca acolo munc'a omenésca ajunse a fi fórte cautata, prin urmare si fórte scumpa; mai incolo pentruca mai toti intreprindietorii de tipografiu fiendu straini, au póta necumpetata de a se inavutí cátu se póte mai iute si mai tare din intreprinderea loru, de aceea sí e de doritu, cá tipografiile se se mai inmultiésca; in fine, pentruca multi din cei carii tiparescu carti séu altu-ceva, platescu fórte neregulatu la tipografi, din cauza mai virtosu, cá publiculu cumparatoriu de carti etc. inca platesce nespusu de reu.

In totu casulu dn. I. Eliadu ar face fórte bine, déca ar mai calcula inca una-data pretiulu fiacarei carti, precum si déca ne-ar spune, cumu s'a compusu lucrulu in privinti'a traducerei bibliei cu santulu sinodu archiereescu, pentruca publiculu se scia curatu, déca se póte abona la acea traductiune fara frica de anatema.

In curendu va aparea in Bucuresci:

UNU TRACTATU COMPLETU DE ECONOMIA POLITICA

de Ioanu Stratu, fostu profesoriu de economi'a politica la facultatea de dreptu din Iasi si Bucuresci.

Formatulu opului va fi in 8°, pe charthia velina, va formá unu volumu forte de aprópe 500 pagine, si se va pune in vendiare pe pretiulu de 1 galbenu.

(Dupa „Rom.“)

Mateiu Milo.

In momentele candu aveamu a pune acestu Nr. alu „Transilvaniei“ sub presa, ne veni scirea positiva, cá artistulu si dramaturgulu nationalu dn. Mateiu Milo acceptandu amicabil'a si fratiésca invitare

ce i s'a facutu de aici, in cursulu acestei septemane va veni cu una societate puçinu numerósa, inse cu atatu mai alésa, spre a delecta pe publiculu nostru cu un'a serie de representatiuni, partea cea mai mare originala, alu caroru subjectu este luatú din viétia nóstra nationala, din datinele nóstre bune, séu vitióse, vechi si nóue. Ne simtimu adeca obligati a reflecta pe publiculu nostru amatoriu de art'a dramatica, cá dn. Milo cá artistu, carele cunósce societatea romanésca in tóte clasele si cá se dícemu asia, in tóte straturile si pâturile ei, condusu de geniulu seu ajutatu de esperienti'a multoru ani, ajunse la convictiunea, cá pre candu pe cele mai multe scene ale popóraloru europene, art'a dramatica se generaliséza, voimú se dícemu, cá poetulu si actoriulu lauda virtutile, séu combate vitiulu si scelerateti'a, superstitiunea si stupiditatea omenésca in genere, cu aceleasi cuvente, in aceleasi forme si maniere, in tóta Europ'a, la tóte popórale, la noi s'ar simti necesitatea de a infientia una scóla dramatica, care se vorbésca publiculu romanescu de diferite clase si opiniuni, in limbagiulu lui, se'i imiteze apucaturele frumóse séu vitióse, proprie romanului, cu alte cuvente: se arunce fundamentu si la un'a dramaturgia speciala romanésca, fara cá pe acésta considerata din punctu de vedere alu artei, se o aduca in conflictu cu regulele ei.

Celu puçinu noi asia intielegemu si asia amu intielesu totudeauna pe dn. Milo.

Credemu cá suntemu bine informati, candu sustienemu, cá in repertoriulu domnului Milo se afla preste optudieci de piese, alu caroru subjectu este luatú din viétia nóstra nationala. Ni se pare, cá din acelea vomu vedea aici in Brasiovu intre altele si acestea:

Prapastele Bucuresciloru, vodevilu in 4 acte (critica a moralei din capitala), de Milo.

Lipitorile sateloru, de Vas. Alecsandri.

Functioniani'a, séu Milo directoru, de Vas. Alecsandri.

Barbu lautariulu, de acelasi.

Pensiomani'a, séu Kira Anastasi'a.

Tuzu cersietoriulu, 2 acte, de Milo.

Si altele multe.

Nu cumu-va dn. Milo se va simti séu nu indemnatu, de a mai sta si pe airea in vreo duóe trei orasie mai mari din Transilvani'a, macaru numai pentru câte duóe trei representatiuni? séu cá de aici va trece de-a dreptulu la Cernauti, unde este invitatú inadinsu multu mai dinainte. Doritorii de a'lu avé in midioloculu loru nu voru lipsi a'lu intreba de timpuriu.

 Cursurile intregi ale acestei foi periodice „Transilvani'a“ pe anii 1868 si 1869 brosiurate se potu cumpara cu câte v. a. fr. 3 in Sibiiu din cancelari'a comitetului asociatiunei trans.